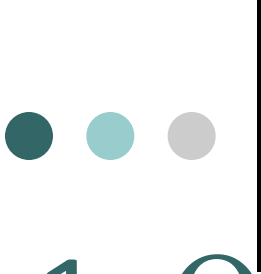

Gavda muskullari

Reja

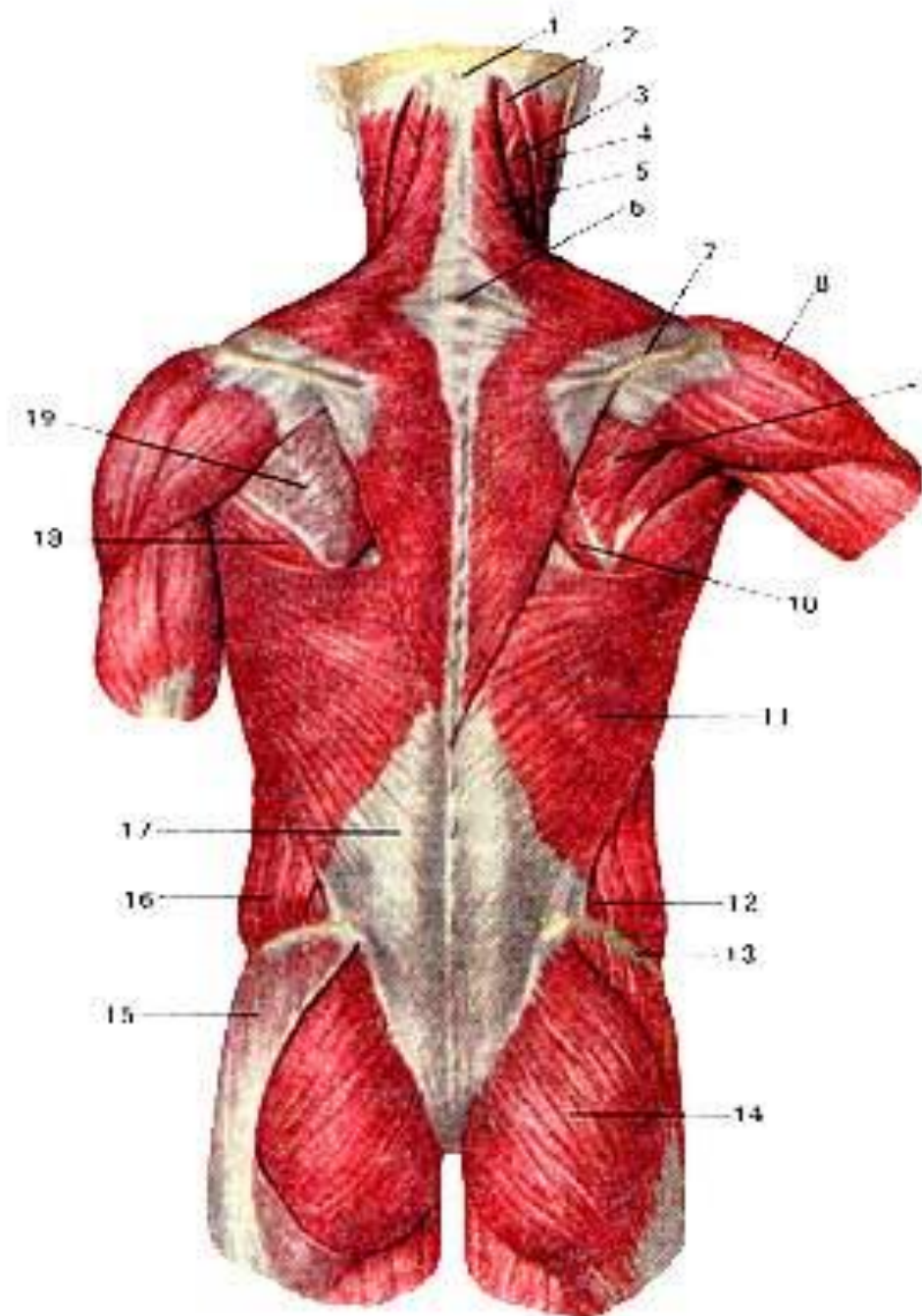
1. Qoʻl muskullarinnig tuzilishi va joylashishi
2. Oyoq muskullarining tuzilishi
3. Bosh va boʻyin muskullari.
4. Son muskullari.
5. Boldir muskullari

Ko'krakning katta muskuli (m. pectoralis major) yelpig'ich shaklida bo'lib, o'mrov suyagining to'sh tomondagi uchidan, to'sh suyagining oldingi tomonidan, qorining to'g'ri muskuli qinidan muskul tolalari bilan boshlanadn va yelka suyagining katta do'ngi orqasidagi katta g'adir-budurlikka birikadi. Ko'krakning katta muskuli qisqarsa, yelka bo'g'imida yelkann bukadi, oldinga, ichkariga buradi. Ko'l tayanch bo'lsa, qovurg'alarni ko'tarib, nafas olishda qatnashadi. Chuqur nafas olinganda boshqa muskullar bilan birgalikda ko'krak qafasini kengaytirishda ishtirok etadi.

Ko'krakning kichik muskuli (m. pectoralis minor) katga ko'krak muskuli tagida yotadi. Bu muskul II—V qovurg'alardan to'rt tishli bo'lib boshlanib, ko'rak suyagining tumshuqsimon o'simtasiga birikadi. U qisqarganda yelka kamari pastga va oldinga tortiladi. Qo'l harakatlanmaganda, qovurg'alarni ko'tarib, nafas olishda qatnashadi.

Umrov osti muskuli (m. subclavius) ingichka kichik muskul bo'lib, o'mrov suyagi bilan I qovurg'a orasida joylashgan. Umrov mustahkam bo'lishida bu muskul katta ahamiyatga ega.

Oldingi tishsimon muskul (m. serratus anterior) ko'krak qafasining yon tomonida joylashgan bo'lib, yuqorigi 9 ta qovurg'adan tishsimon bo'lib boshlanadi va ko'krakning tagidan o'tib, uning ichki qirrasiga va pastki burchagiga birikadi. U qisqarganda, kurakni oldinga va chetga tortadi. Kurakni ko'krak qafasiga mustahkamlaydi. Qo'ltiq osti chuqurchasining ichki devorini hosil qiladi.

Trapeziyasimon muskul (m. trapezius)

Orqaning keng muskuli

Rombsimon muskullar

Kurakni yuqoriga ko'taruvchi muskul

Orqaning yuqorigi tishsimon muskuli

Orqaning pastki tishsimon muskuli (m. serratus posterior inferior)

Bosh va bo'yinning tasma muskuli

Dumg'aza-o'tkir o'simta muskuli (m. sacro-spinalie)

Dumg'aza - o'tkir o'simta muskuli gavidani rostlab turadi

KO'KRAKNING XUSUSIY CHUQUR MUSKULLARI

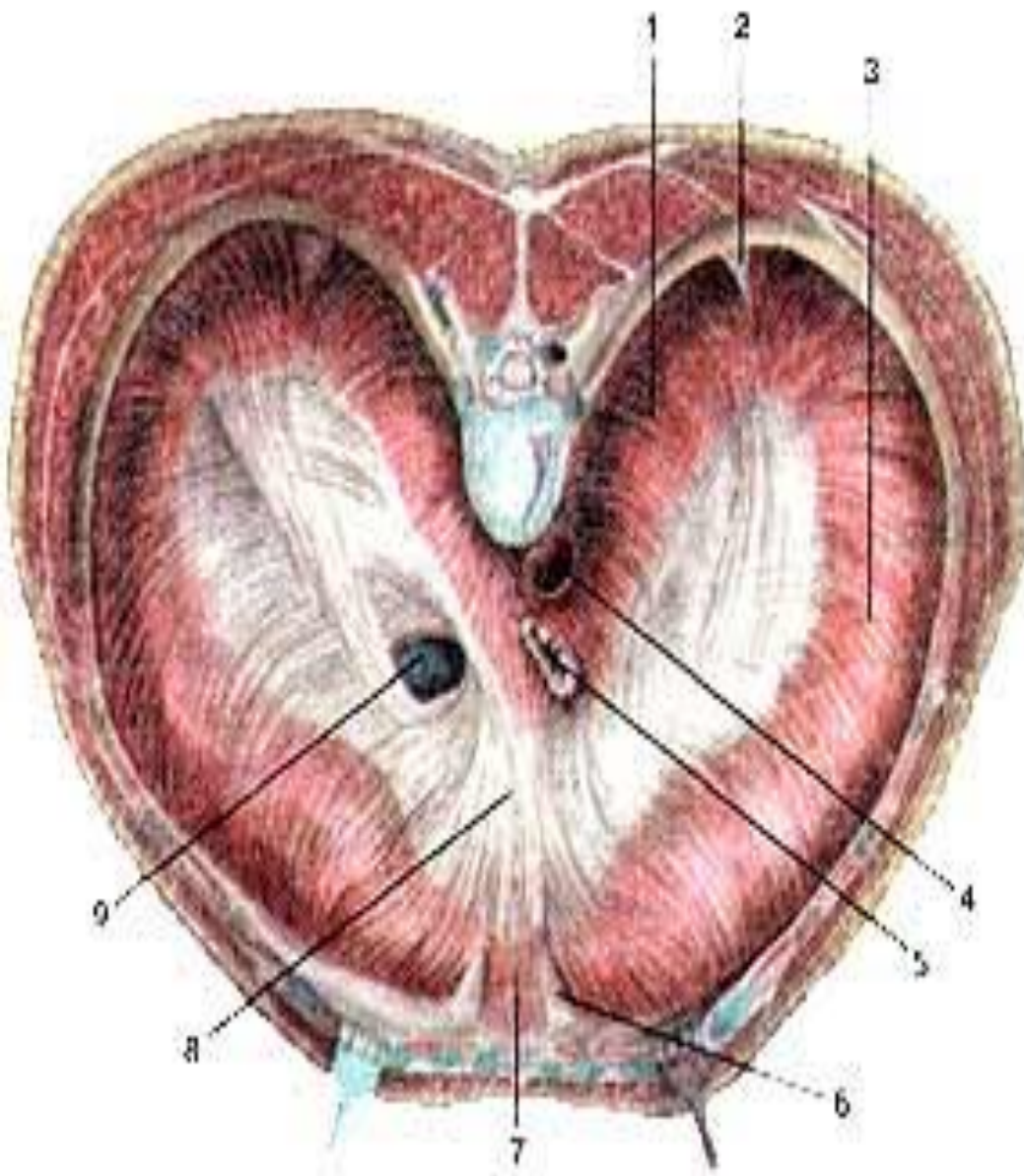
Qovurg'alararo muskullar (m.m. intercostales) qovurg'alar orasida ikki qavat bo'lib joylashgan.

Tashqi qovurg'alararo muskullar (m.m. intercostales externi) ning to'lasini yuqoridan pastga va oldinga yo'nalgan bo'ladi. Bu muskullar umurtqa pog'onasidan qovurg'a to'g'ayigacha joylashgan. U qisqarganda qovurg'alarni ko'tarib, nafas olishda ishtiroq etadi.

Ichki qovurg'alararo muskullar (m. m. intercostales interni) ning to'lasini pastdan yuqoriga va oldinga yo'nalgan bo'ladi. Ichki qovurg'alararo muskullar to'sh suyagidan qovurga burchagigacha joylashgan. U qisqarganda qovurralarni pastga tortib, nafas chiqarishda ishtiroq etadi.

Tana harakati yirik muskullar guruhi tomonidan faol bo'lib, asosan umurtqa qismida ishlaydi. Ko'krak va bel ham ayniqsa muskullar bilan qoplangan va yuqoridagi ohiri qo'shimchadatananig to'g'ri muskullariga boradi. Ularning manbsini tanaga tobora uzyib borishi filogenetik rivojlanish kursida. Tana muskullari individual segmentlarda tartibga solingan, skelet kabi. Bir nechta muskullarni istisno qilganda, segmentlar ko'pincha davom etmaydi, ammo yetarli darajada qo'shni segmentlar bilan yirik muskullarga birlashadi. Tana muskulaturasi bel muskullari, ko'krak, hamda qorin.

- **He Superficial Fascia.**—The superficial fascia of the abdomen consists, over the greater part of the abdominal wall, of a single layer containing a variable amount of fat; but near the groin it is easily divisible into two layers, between which are found the superficial vessels and nerves and the superficial inguinal lymph glands. The superficial layer (fascia of Camper) is thick, areolar in texture, and contains in its meshes a varying quantity of adipose tissue. Below, it passes over the inguinal ligament, and is continuous with the superficial fascia of the thigh. In the male, Camper's fascia is continued over the penis and outer surface of the spermatic cord to the scrotum, where it helps to form the dartos.

D i a f r a g m a (diaphragma) ko'krak va qorin bo'shliqlari orasidagi muskulli parda bo'lib, gumbaz shaklida tuzilgan. Uning muskul tutamlari qovurg'alarining pastki yoyidan, bel umurtqalaridan va to'sh suyagining o'simtasidan boshlanadi. Bel umurtqalaridan boshlangan qismi 3 juft oyoqcha hosil qiladi. Muskul tolalari yuqoriga aylana shaklida ko'tarilib, aponevroz gumbaz hosil qiladi. Diafragma qisqarganda, gumbaz pastga tushadi va ko'krak qafasi kengayib, nafas olish harakati bajariladi, bo'shashganda esa ko'krak qafasi torayib, nafas chiqarish sodir bo'ladi. Diafragmaning muskul qismida qizilo'ngach bilan aorta o'tadigan, pay qismida pastki kovak vena o'tadigan teshiklar bo'ladi.

Qorinning to'g'ri muskuli (m. rectus abdominis) tashqi, ichki muskullar aponevrozidan hosil bo'lgan pishiq fibroz g'ilof orasida joylashgan. U to'sh suyagining o'simtasidan V-VII qovurg'alarning tog'ay qismidan boshlanib, qovuq suyagining yuqori chetiga birikadi. Qisqarganda gavdani bukadi. Bu muskulning 3-4 joyida pay hosil bo'ladi.

Qorinning tashqi qiya muskuli (m. abliquus abdominis externus) pastki 8 ta qovurg'aning tashqi yuzasidan va bel fassiyasidan boshlanib, tolalari oldinga va pastga qarab yo'naladi. Oldinga yo'nalgan tolalari aponevroz hosil qilib, qorinning o'rtasida ikkinchi tomondagi shu muskul aponevroziga birikadi. Pastga yo'nalgan tolalari yonbosh suyagining tashqi qirrasiga birikadi. Eng yuzada keng muskul bo'lib, u pastda chot kanalini hosil qiladi.

Qorinning ichki qiya muskuli (m. abliquus abdominis inter-nuus) tashqi qiya muskul tagida bo'lib, tolalari pastdan yuqoriga va oldinga yo'nalgan. Yuqoriga yo'nalgan tolalari yonbosh suyagining o'rta qirrasidan boshlanib, pastki, qovurg'alarga birikadi. Oldinga yo'nalgan tolalari aponevroz hosil qilib, to'g'ri muskulning tagidan o'tib, ikkinchi tomondagi shu muskul aponevroziga birikadi.

Qorinning ko'ndalang muskuli (m. transversus abdominis) keng muskullarning eng ichkisi bo'lib, tolalari ko'ndalang yo'nalgan. U bel umurtqalarining yon o'simtasidan, yonbosh suyagining ichki qirrasidan, pastki qovurg'alarning ichki yuzasidan, chot kanalidan boshlanib, oldinda aponevrozga aylanadi va qorinning o'rta chizig'ida ikkinchi tomondagi shu muskul aponevroziga birikadi. Qorinning o'rtasida muskul paylari oq chiziq hosil qiladi. Qorin muskullari chot kanalini hosil qilishda ishtirok etadi. Ba'zan qorinda piramidasimon rudiment muskul uchraydi.

Belning kvadrat muskuli (m. quadratus lumborum) yonbosh suyagining qirrasidan boshlanib, bel umurtqalarining yon o'simtasiga va XII qovurg'aga birikadi. Bu muskul qisqarganda qovurg'ani pastga tortadi (nafas chiqarishda ishtiroq etadi), umurtqa pog'onasini orqaga va yonga bukadi.

Oraliq muskullar odam ajdodlaridagi ayrim dum va qorin muskullarining o'zgargan xili hisoblanadi. Ular qorinning pastki tomonidan ichki organlarni tutib turadi. Bu muskullar siydik va najas chiqarish kanalining sfinkteri sifatida bir vaqtda harakatlanadi.

Odam doim jismoniy mashq bilan shug'ullanishi natijasida ko'krak va qorin muskullari yaxshi rivojlanadi. Qayiqda suzish, gimnastika mashg'ulotlari, yugurish kabi sport o'yinlari ko'krak qafasi muskullarining yaxshi rivojlanishiga sabab bo'ladi. Qorin muskullarining presslash funksiyasi ortadi.

Bu muskullar yelka kamari, yelka bo'g'imi, tirsak bo'g'imi, ayniqsa, qo'l panjasi harakatlarida aktiv ishtirok etadi. Yuqorigi kamar muskullari yelka kamari, yelka oldi, panja muskullariga bo'linadi.

Deltasimon muskul (m. deltoideus) eng kuchli muskul bo'lib, o'mrov suyagining akromial uchidan, kurakning akromial o'simtasi va qirrasidan boshlanib, yelka suyagining tashqi yuzasidagi deltasimon g'adir-budurlikka birikadi. Uning 3 gruppasi bo'lib, birinchi gruppasi qisqarsa, bir oz bukish, orqa gruppasi qisqarsa, yozish, umuman, qisqarsa, tanadan uzoqlashish harakatlari bajariladi.

Yelka kamari muskullari yelka kamari suyaklari yuzasida bo'lib, asosan, yelka bo'g'imidagi harakatlarda ishtirok etadi.

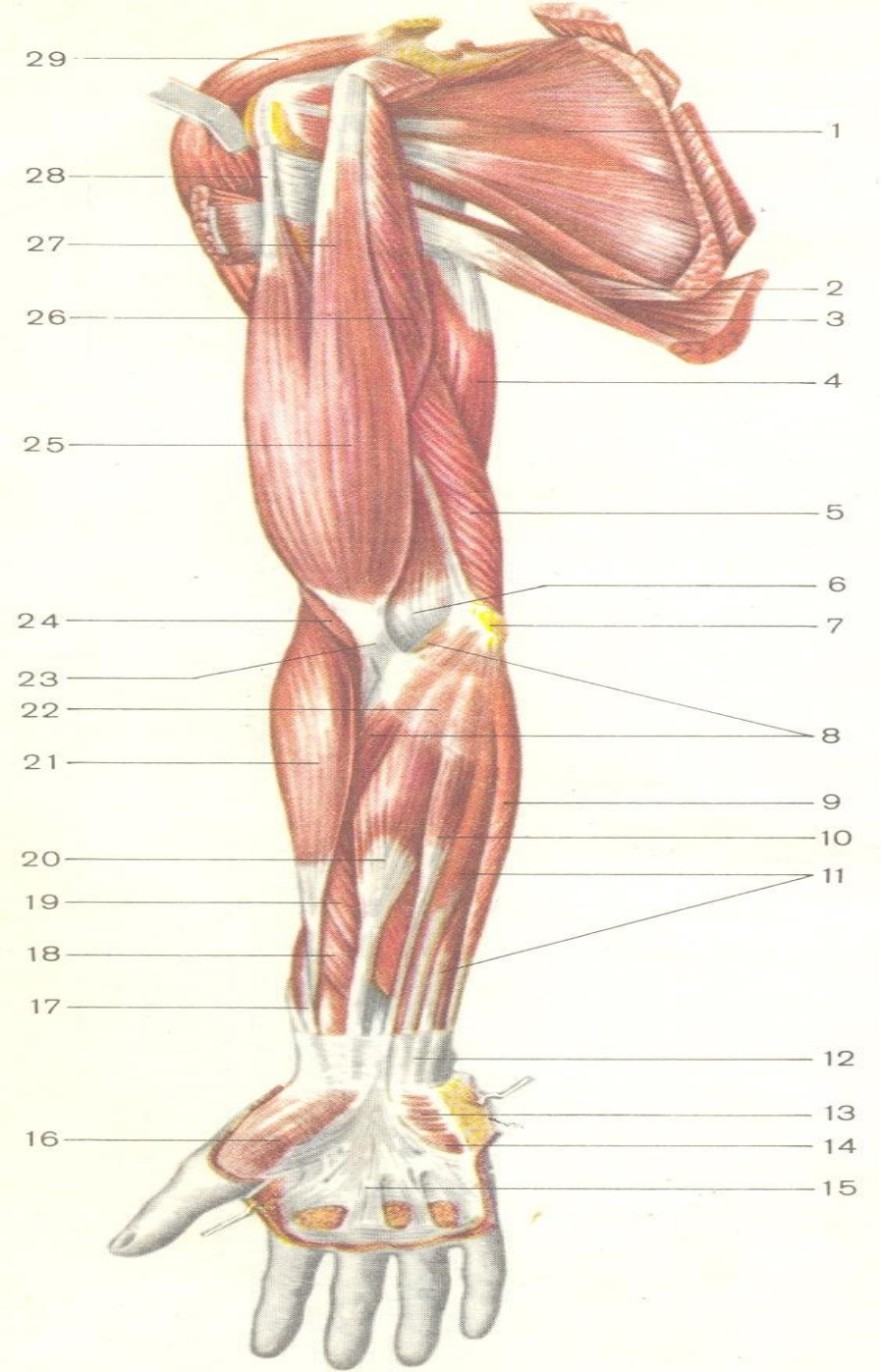
Kurak osti muskuli (m. subscapularis) kurak osti chuqurchasiga joylashib, yelka suyagining kichik do'ngchasiga birikadi. U qisqarganda uzoqlashgan qo'lni tanaga yaqinlashtiradi va yelkani ichki tomonga buradi.

o'siq usti muskuli (m. supraspinatus) kurak suyagining orqa o'simtasi ustida joylashgan bo'lib, yelka suyagining katta do'ngchasiga va bo'g'im kapsulasiga birikadi, u qisqarganda yelkani tanadan uzoqlashtiradi.

o'siq osti muskuli (m. infraspinatus) kurak suyagining orqa o'simtasi tagida joylashgan bo'lib, yelka suyagining katta dungchasiga hamda bo'g'im kapsulasiga birikadi. Uning tagida kichik yumaloq muskul (m. teres minor) joylashgan. Bu muskul kurakning tashqi burchagidan boshlanib, yelka suyagining katta dungchasiga birikadi. Bu muskullar qisqarganda yelkani tashqi tomonga buradi.

Katta yumaloq muskul (m. teres major) kurak suyagining pastki burchagidan boshlanib, yelka suyagi kichik do'ngchasining g'adir-budurligiga birikadi. U qisqarganda yelkani ichkari tomonga buradi va tanaga yaqinlashtiradi.

From the scrotum it may be traced backward into continuity with the superficial fascia of the perineum. In the female, Camper's fascia is continued from the abdomen into the labia majora. The deep layer (fascia of Scarpa) is thinner and more membranous in character than the superficial, and contains a considerable quantity of yellow elastic fibers. It is loosely connected by areolar tissue to the aponeurosis of the Obliquus externus abdominis, but in the middle line it is more intimately adherent to the linea alba and to the symphysis pubis, and is prolonged on to the dorsum of the penis, forming the fundiform ligament; above, it is continuous with the superficial fascia over the rest of the trunk; below and laterally, it blends with the fascia lata of the thigh a little below the inguinal ligament; medially and below, it is continued over the penis and spermatic cord to the scrotum, where it helps to form the dartos.

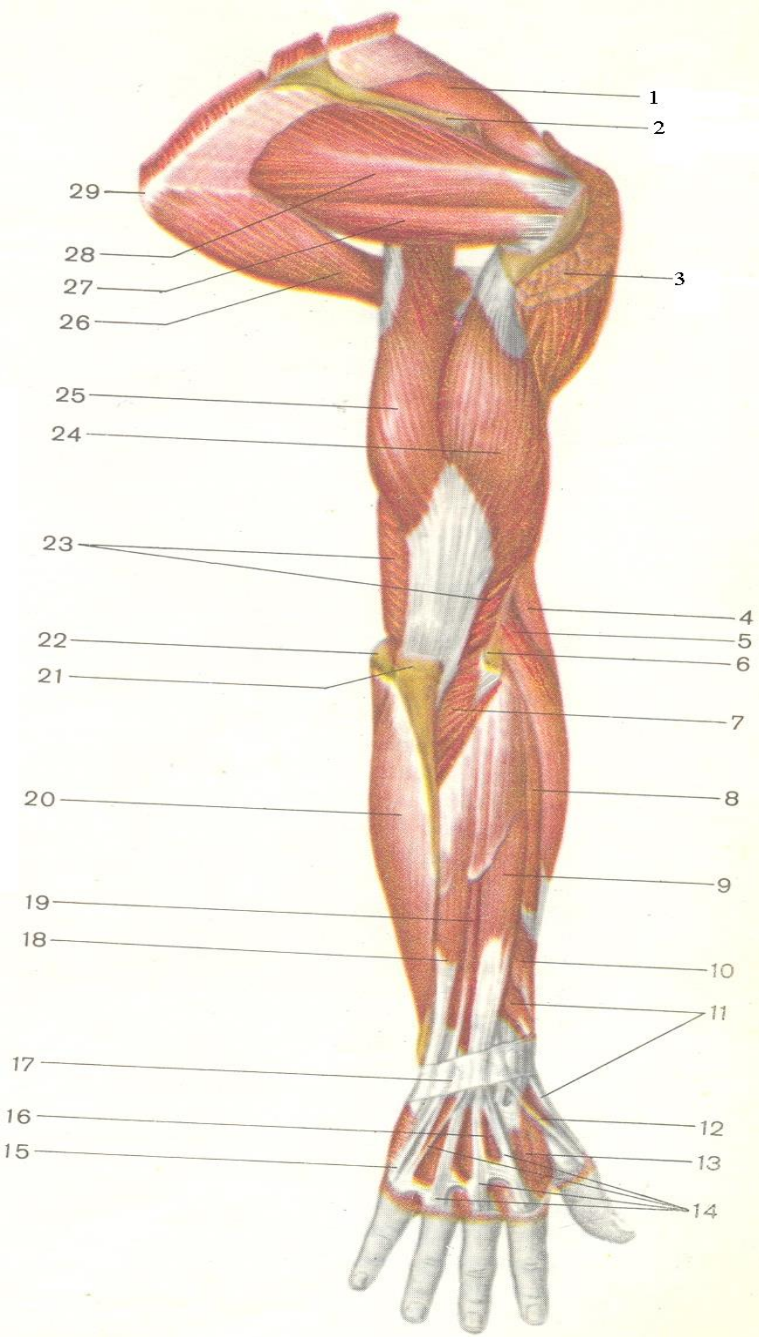
Yelka ikki boshli muskuli (m. biceps brachu)ning ikkita boshi bo'lib, uzun boshi kurak suyagining bo'g'im yuzasi ustidan boshlanadi. Uning payi yelka bo'g'iminining ichidan o'tadi. Kalta boshi kurakning tumshuqsimon o'simtasidan boshlanib, 2 ta boshi oldinda qorincha hosil qiladi. Bu muskul tirsak bo'g'imidan pastga o'tib, bilak suyagining do'ngchasiga birikadi. U qisqarganda yelkani bukadi va tanaga yaqinlashtiradi. Bilak bo'g'imini bukishda va supinatsiyada ishtirok etadi

Tumshuqsimon o'simta bilan yelka suyagi orasidagi muskul (m. corocobrachialis) kurak suyagining tumshuqsimon o'simtasidan boshlanib, yelkaning yuqorigi ichki tomoniga birikadi. U qisqarganda yelkani bukadi va tanaga yaqinlashtiradi.

Yelka muskuli (m. brachialis) yelkaning ikki boshli muskuli tagida joylashadi. U yelka suyagining oldingi yuzasidan boshlanib, tirsak suyagining o'tkir o'simtasi tagidagi g'adibudurlikka birikadi. U qisqarganda tirsak bo'g'imida bukish harakati bajariladi.

Yelkaning orqa tomonida uch boshli va tirsak muskullari joylashgan.

Yelkaning uch boshli muskuli (m. triceps brachu). Bu muskul yelkaning orqa tomonini butunlay qoplagan bo'ladi. Uning 3 ta boshi bo'lib, har qaysisi alohida qorincha hosil qiladi.

Uzun boshi kurak suyagi bo‘g‘im yuzasining pastki chetidan, medial va lateral boshlari yelka suyagining orqa tomonidan boshlanadi va uchala boshi yaxlit pay hosil qiladi. Bu pay tirsak suyagining tirsak o‘simtasiga birikadi. U qisqarganda tirsak bo‘g‘imini yozadi, uzun boshi qisqarganda yelka bo‘g‘imida yaqinlashtirish harakati bajariladi.

- Bu muskullar yelka kamari, yelka bo'g'imi, tirsak bo'g'imi, ayniqsa, qo'l panjasi harakatlarida aktiv ishtirok etadi. Yuqorigi kamar muskullari yelka kamari, yelka oldi, panja muskullariga bo'linadi.
- **Yelka kamari muskullari** yelka kamari suyaklari yuzasida bo'lib, asosan, yelka bo'g'imidagi harakatlarda ishtirok etadi.
- **Deltasimon muskul** (m. deltoideus) eng kuchli muskul bo'lib, o'mrov suyagining akromial uchidan, kurakning akromial o'simtasi va qirrasidan boshlanib, yelka suyagining tashqi yuzasidagi deltasimon g'adir-budurlikka birikadi. Uning 3 gruppasi bo'lib, birinchi gruppasi qisqarsa, bir oz bukish, orqa gruppasi qisqarsa, yozish, umuman, qisqarsa, tanadan uzoqlashish harakatlari bajariladi.
- **Kurak osti muskuli** (m. subscapularis) kurak osti chuqurchasiga joylashib, yelka suyagining kichik do'ngchasiga birikadi. U qisqarganda uzoqlashgan qo'lni tanaga yaqinlashtiradi va yelkani ichki tomonga buradi.
- **Katta yumaloq muskul** (m. teres major) kurak suyagining pastki burchagidan boshlanib, yelka suyagi kichik do'ngchasining g'adir-budurligiga birikadi. U qisqarganda yelkani ichkari tomonga buradi

ERKIN QO'L MUSKULLARI

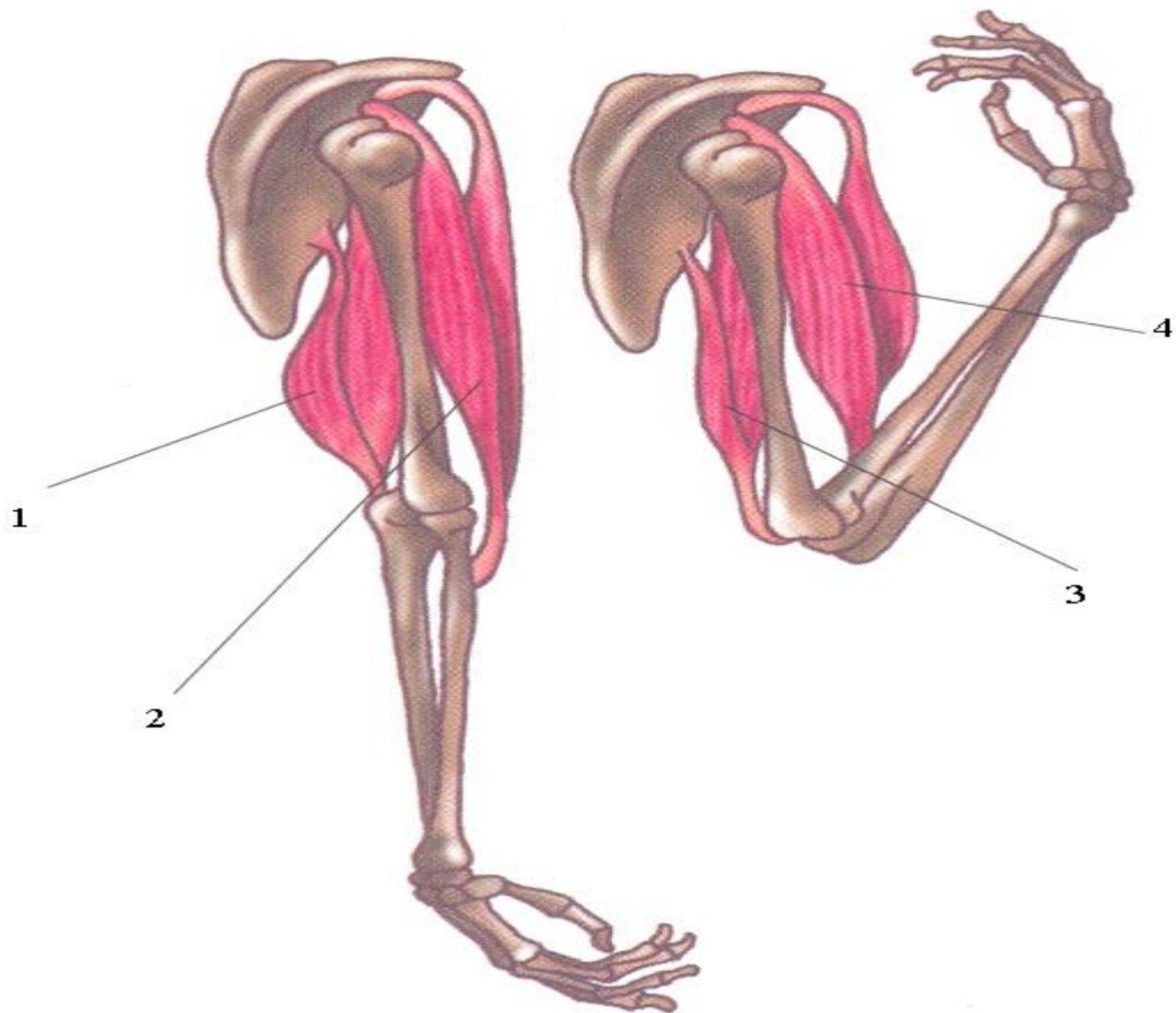
Qo'l muskullari uch gruppaga: yelka, yelka oldi va panja muskullariga bo'lib o'rganiladi.

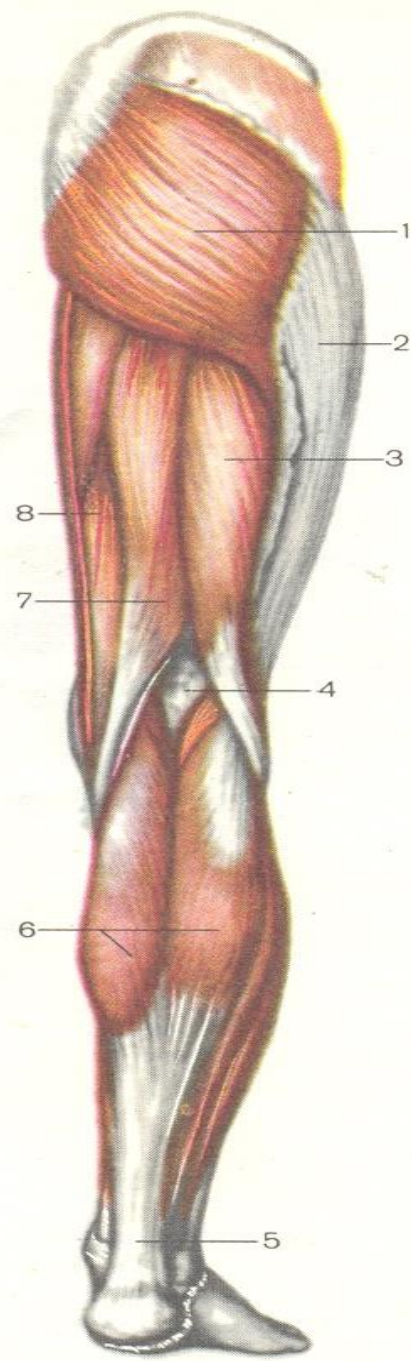
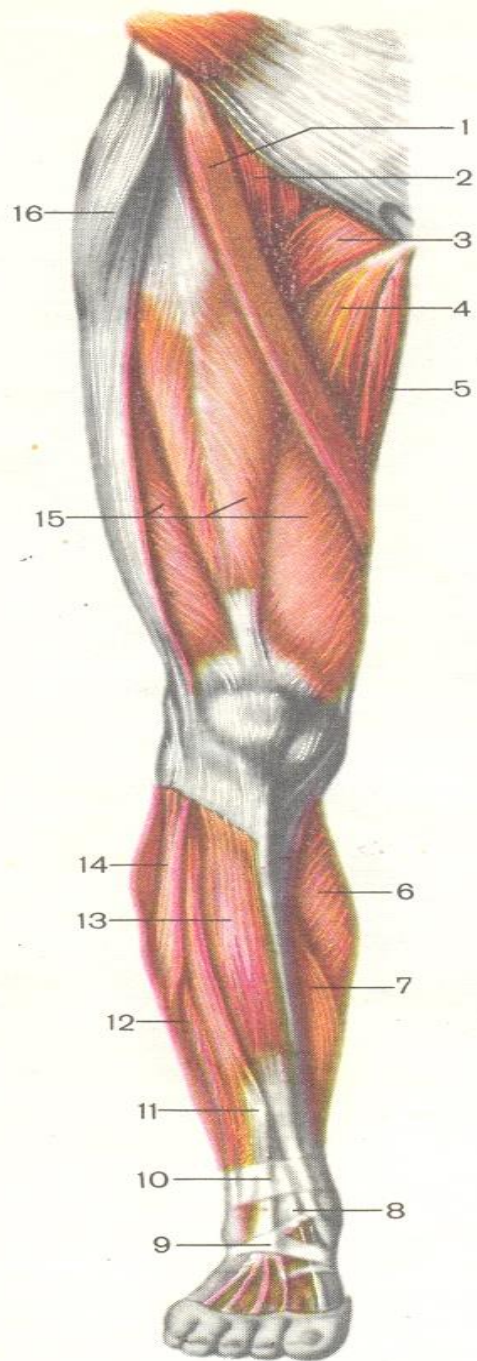
Yelka muskullari joylashishiga qarab oldingi va orqa gruppaga bo'linadi. Oldinda yelkannng ikki boshli, yelka va tumshuqsimon-yelka muskullari bor.

Yelka ikki boshli muskuli (m. biceps brachu)ning ikkita boshi bo'lib, uzun boshi kurak suyagining bo'g'im yuzasi ustidan boshlanadi.

Қулни ёзилган ҳолати

Қулни букылган ҳолати

Asosiy adabiyotlar ro'yxati

1. Rajamurodov Z.T., Rajabov A.L. “Odam va hayvonlar fiziologiyasi” T.: Tib. Kitob. 2010 y.
2. Nuriddinov.E.N. “Odam fiziologiyasi” T.: “A’loqachi” 2005 y.
3. Almatov K.T., Allamuratov.Sh.I. “Odam va hayvonlar fiziologiyasi” T.: Universitet. 2004 y.
4. Xudoyberdiev.R.E.,I.K.Axmedov. “Odam anatomiyasi” T.: “Ibn Sino” 1993 y.
5. Ahmedov.A. “Odam Anatomiyasi” T.: “Iqtisod moliya” 2007 y.
6. R.Boxodirov “Odam anatomiyasi” T.: “O‘zbekiston”, 2006 y.
- I.K.Axmedov “Atlas odam anatomiyasi”T.: “Uzb. Milliy ensiklopediyasi”1998y.
- **Adolf Faller., Michael Schuenke-The Human Body - “An Introduction to Structure and Function” ThiemeStuttgart · New York**
[http://www.bestmedbook.com /279-281](http://www.bestmedbook.com/279-281)

Elektron ta’lim resurslari

- www.tdpu.uz
- www.pedagog.uz
- www.physiology.ru/handbooks.html
- www.curator.ru/e-books/b22.html